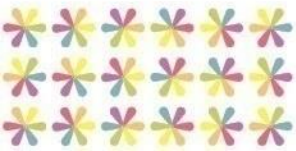

Sociološki vidiki izobraževanja;

razmerja med učitelji, starši in otroci in njihov vpliv na izobraževalne poteke v Sloveniji

Dr. Mirjana Ule,

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede

Nadaljevalni program šole za ravnatelje

Sociološki vidiki v izobraževanju – povezovanje in sodelovanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

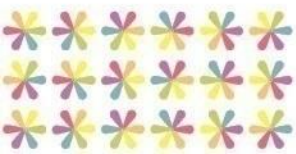
EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

Izhodiščne teze

- V EU in Sloveniji se srečujemo z dvema vodilnima diskurzoma v izobraževalnem poteku:
 - diskurzom enakih možnosti in socialne vključenosti na eni
 - diskurzom individualizacije in osebne odgovornosti za izobraževalne poteke na drugi strani.
- Medtem, ko je prvi diskurz predvsem del uradne šolske politike, je drugi del prisoten predvsem v zavesti staršev in učencev pa tudi učiteljev in ekspertov.
- Nasprotja med tema dvema diskurzoma ustvarjajo nesporazume in težave v interakcijah med različnimi akterji in zmanjšujejo avtonomijo šole in avtoriteto učiteljev.

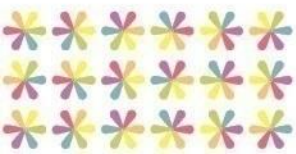

Spremembe izobraževalnih potekov

V Evropi je bil tako v javni, kot v zasebni sferi do 80-90 let prejšnjega stol. dominanten diskurz enakih možnosti in socialne pravičnosti.

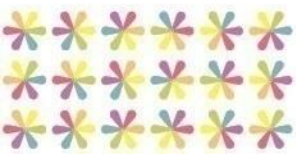
S prodorom neoliberalne ekonomske in politične doktrine od 90 let dalje so se spremenili tudi prevladujoči diskurzi v izobraževanju:

- diskurz individualne odgovornosti za izobraževalne poteke
- diskurz družbe znanja,
- diskurz vseživljenjskega učenja
- diskurz odličnosti, ki povzroči delitev na zmagovalce in poražence v izobraževalnem (življenjskem poteku)

Usmerjanje izobraževalnih poti in prehodov v Evropi

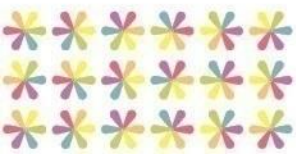
- Evropski projekt GOETE (2010-2016) analizira vlogo šole in izobraževanja v novih pogojih odraščanja v evropskih družbah
- Izhaja iz perspektive življenjskih potekov in raziskuje izobraževalne poteke v 8 državah EU: Finski, Franciji, Italiji, Nemčiji, Nizozemski, Poljski, Sloveniji in Veliki Britaniji
- Raziskava je vključevala zbiranje podatkov s kvantitativno (anketno metodo) in kvalitativno metodologijo (intervjuji in fokusne skupine)

Preprosto najboljše za mojega otroka“ (mama, SLO)

Centralna ugotovitev projekta je,

- da v vseh državah vključenih v raziskavo vsi akterji izobraževalnega procesa tako učitelji, izobraževalni svetovalci, starši in učenci izpostavljajo nedvomen pomen dobre izobrazbe za prihodnost mladih.
- Vsi ti povezujejo izobrazbo z vse bolj uveljavljenim diskurzom individualizma, družbe znanja in vseživljenjskega učenja.

Nadaljevalni program šole za ravnatelje

Sociološki vidiki v izobraževanju – povezovanje in sodelovanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

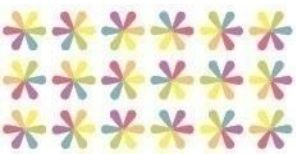
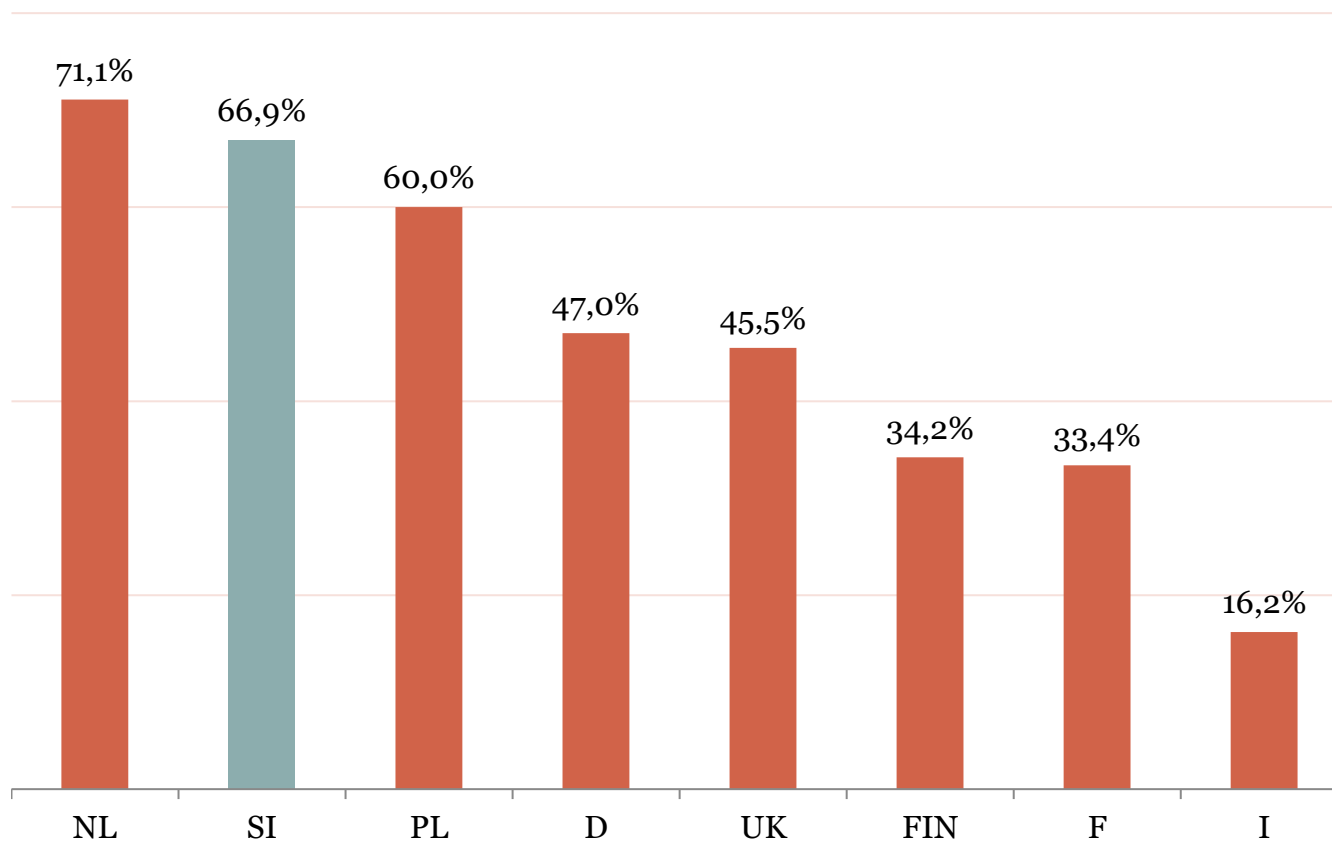

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

Izobraževalne aspiracije učencev– koliko mladih pričakuje, da bodo dosegli terciarno stopnjo izobrazbe?

Nadaljevalni program šole za ravnatelje

Sociološki vidiki v izobraževanju – povezovanje in sodelovanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

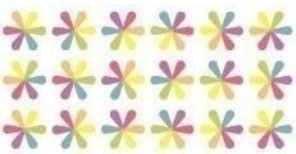
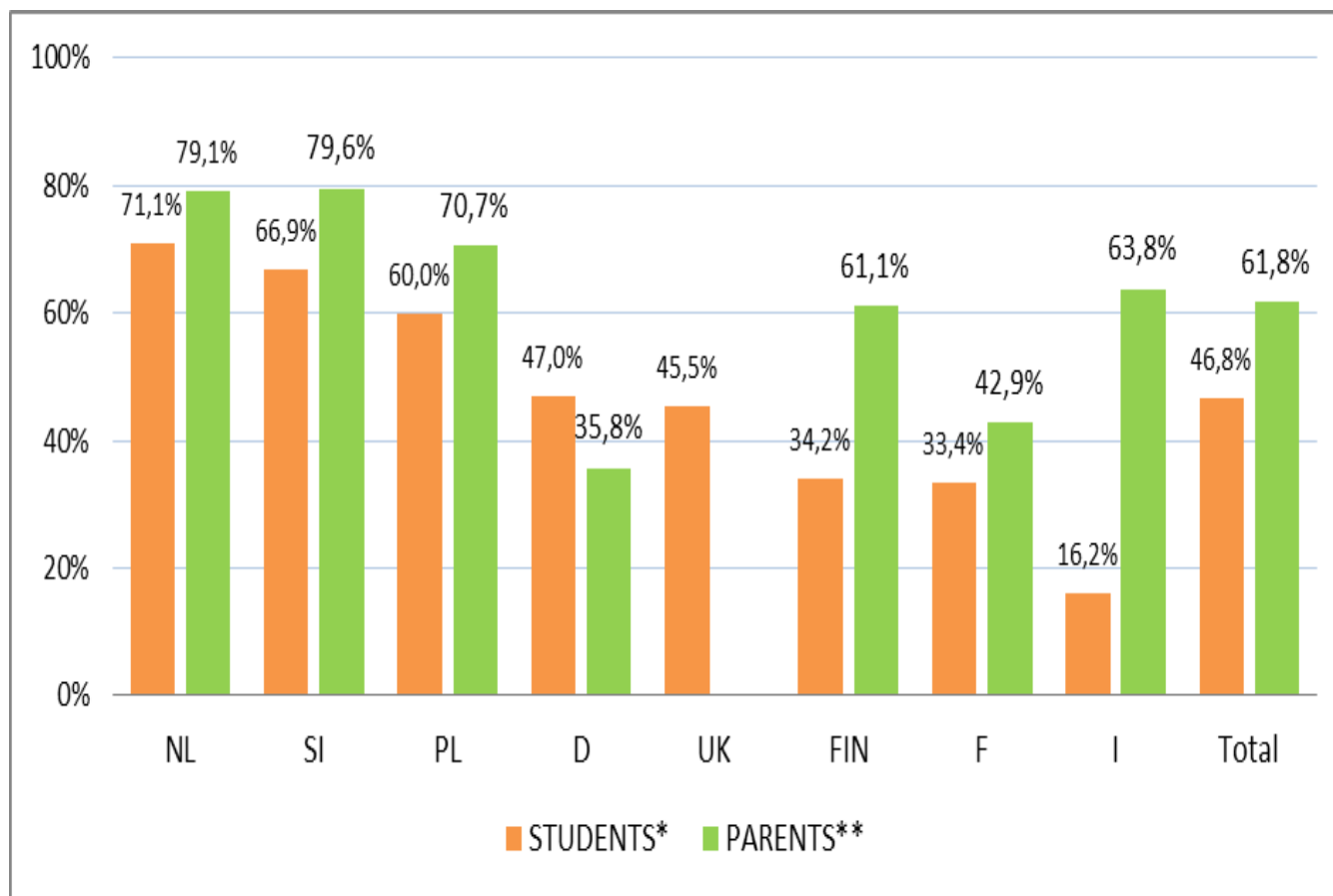

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

Izobraževalne aspiracije po terciarni stopnji izobrazbe: primerjava učenci- starši

Nadaljevalni program šole za ravnatelje

Sociološki vidiki v izobraževanju – povezovanje in sodelovanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

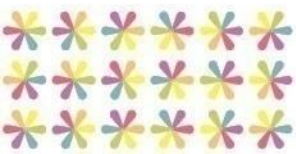

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

*„Izobrazba je zelo pomembna, brez nje si nič...«
(učenec, SLO)“*

Učenci so poudarjali neposredno korist od diplom in kvalifikacij:

- *“»Boljšo izobrazbo ko imaš, boš potem lahko šel tudi v tujino, če ne bo tukaj službe. (učenec, SLO)*
- *»Ja, zelo, dosti več ljudi je, ki so brez službe pa tako, se mi zdi pomembno, da vsaj fakulteto končaš, da imaš potem še možnosti, ker mislim, da s srednjo čisto nič nimaš možnosti za zaposlitev«.*
- *»Ja men se zdi, fuuuulllll pomembna, ne. Glede na vplive na življenje, na počutje ob poklicu in, če imaš dosti denarja, si lahko kupiš kar češ in si srečen.... (učenec, SLO)*

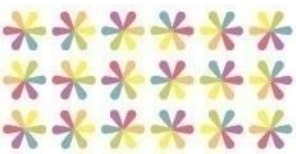

Sem ji rekel: 'vzemi knjigo, uči se, nočem, da postaneš čistilka!...' (oče)

Staršem se zdi, da lahko v sodobni tekmovalni družbi največ naredijo za otroke tedaj, če jim omogočijo čim več izobrazbe, naslovov, diplom, če jih zgodaj vključujejo v različne oblike urjenja in izobraževanja

“Tako gledam, za svoje otroke, si želim, da dosežejo visoko izobrazbo, a ne. Če je pa še kaj več, pa toliko bolje». (mama, SLO).

“Ja, zelo, je veliko ljudi brez zaposlitve in zato je pomembno, da končas univerzo, da imaš več možnosti, samo s srednjo šolo imaš manj možnosti za zaposlitev. Posebej če želiš dobro delo. (mama, SLO).

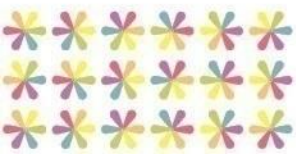
Vse je odvisno od posamezne osebe, namreč učenec je tisti, ki je odgovoren za lastno prihodnost“ (učenka, SLO)

Učenci in njihovi starši predvsem v Sloveniji so povsem sprejeli diskurz individualne odgovornosti za šolski uspeh:

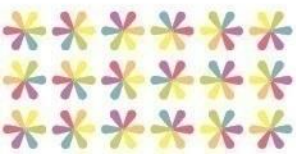
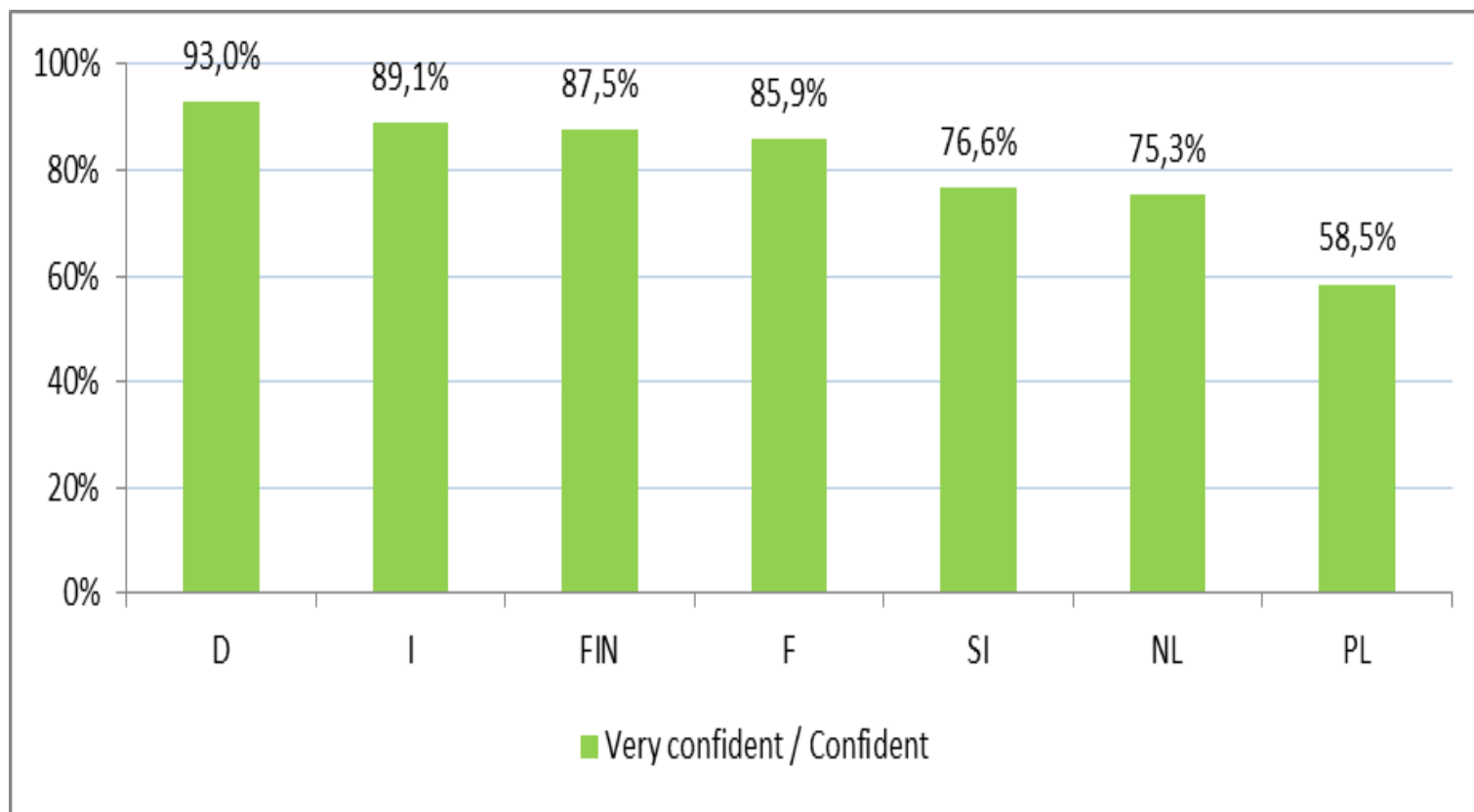
„Dobro, je povsem tvoja krivda.... Če si izbral šolo in se ne moreš vpisati, ker imaš premalo točk – bi mora to vedeti prej in bolj delati, da bi dobil dovolj točk“ (učenec, SLO).

Tako starši, kot učenci verjamejo, da je šolski uspeh posledica posameznikovega napora in pri tem spregledajo vse druge dejavnike:

„Če hoče nekdo uspeti, mora biti v prvi vrsti odgovoren. Mora biti motiviran za uspeh. Če nima volje do učenja, nihče ne more narediti nič namesto njega. Največ kar lahko naredi, je, da si sam pomaga. On sam je odgovoren“ (oče, SLO).

Delež staršev, ki so zelo prepričani ali prepričani, da bodo otroci dosegli zaželeno izobrazbo

Nadaljevalni program šole za ravnatelje

Sociološki vidiki v izobraževanju – povezovanje in sodelovanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

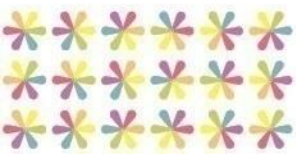
EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

Želja po uspehu in strah pred neuspehom

- starši so manj prepričani v uspeh v tistih državah, kjer so izobraževalne aspiracije najvišje, kar pomeni, da so njihova pričakovanja nerealistična
- Zdi se, da so tudi otroci v Sloveniji tako zelo ponotranjili željo po uspehu, ki jim jo sugerirajo starši
- Posledica so so pri učencih pogosto strahovi pred šolskim neuspehom.
- Med tistimi, ki niso zadovoljni z učnim uspehom, kar 70,6 odstotkov odgovarja, da bi lahko dosegli več.
- izobraženost staršev pomembno in predvsem zelo subtilno vpliva na šolski uspeh otrok
- Bolj izobraženi starši bolje argumentirajo svoja pričakovanja otrokom in bolje zastopajo otroke v šoli

Mnenja učiteljev in izobraževalnih strokovnjakov

Učitelji v intervjujih izpostavljajo predvsem dve nalogi izobraževanja:

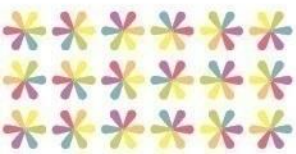
- prenos in pridobivanje znanja ter
- razvoj osebnih, miselnih in vedenjskih kompetenc pri učencih.

»Izobraževanje je več kot le izpiti ... mlade skušamo oskrbeti z življenjskimi spretnostmi, tako da bodo lahko napredovali v svojem življenju, da bodo živeli srečno in izpolnjeno življenje odraslih. Največji izziv za nas je vzbujanje samozaupanja in samospoštovanja.(učitelj, Irska)«

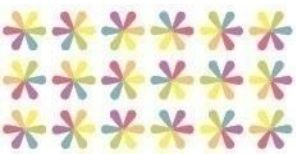
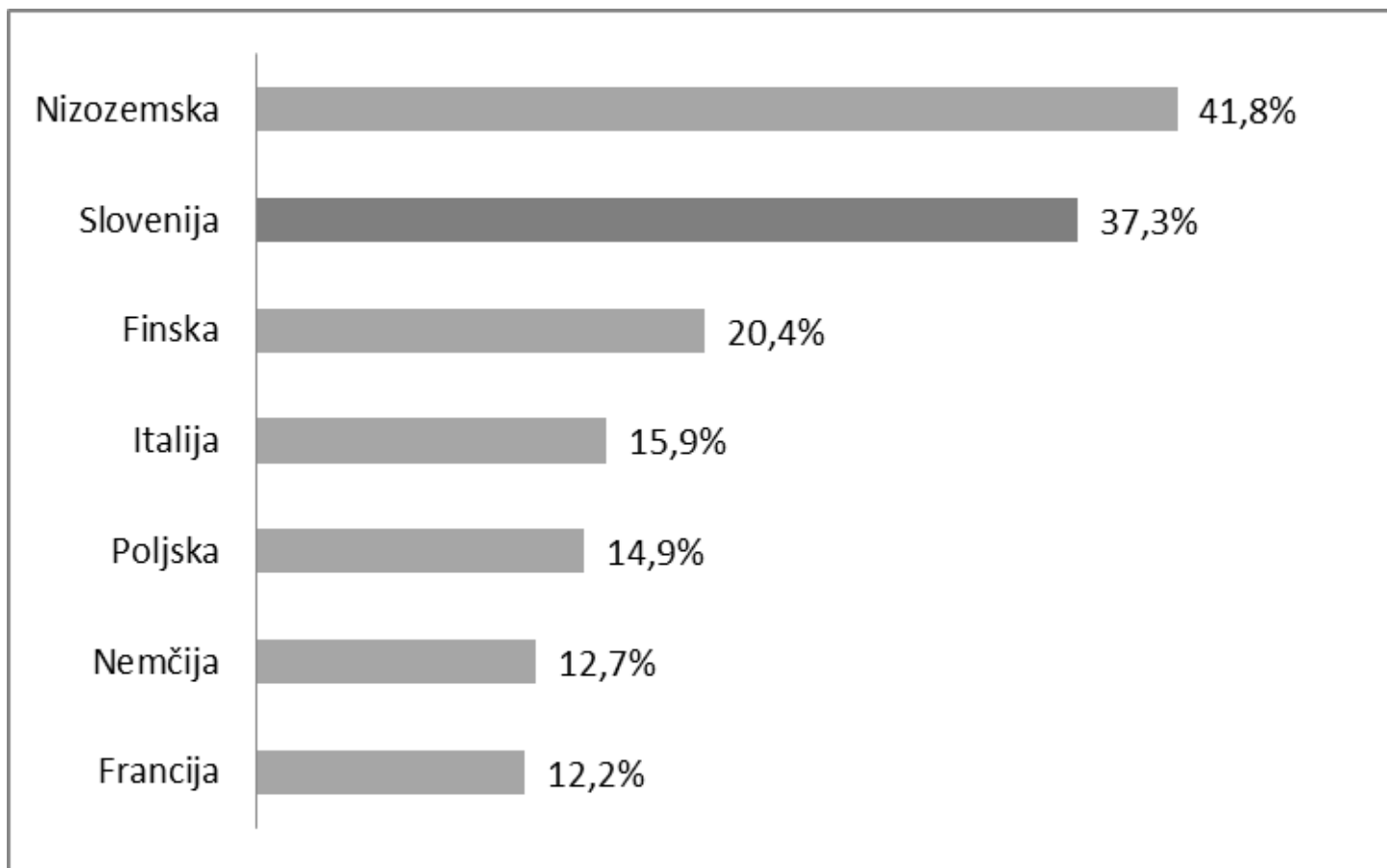
Med učitelji je zelo prisoten diskurz učenja za življenje.

»Ni najvažnejša ravno dobra ocena (čeprav je pomembna), temveč snov, ki jo spravimo v njihove glave«(učitelj, Finska).

»Z učenci, pri razrednih urah, se dosti o teh stvareh pogovarjamo. In damo vedno poudarek tudi na to, kako važno je vseživljenjsko učenje in ne učenje za ocene, čeprav učenje za ocene je za učence zelo pomembno. Vendar jim nekako skušamo povedati, da je tudi pomembno to, da učenje ostane trajnostno in da se lahko potem tudi povezuje medpredmetno.(učitelj, SLO)«

Odstotek učencev/učenk, ki jim je v zadnjem šol.letu šola zelo všeč

Nadaljevalni program šole za ravnatelje

Sociološki vidiki v izobraževanju – povezovanje in sodelovanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

“Dobro, včasih se mi zdi, da učitelji znižujejo naše samozaupanje; nisi dober, ne učiš se dovolj, ne boš uspel v življenju, včasih bi nas lahko pohvalili, če kaj naredimo dobro... (učenka, SLO).

Šola ni predmet kritike v Sloveniji niti pri starših, niti pri otrocih. Imajo pa konkretne pripombe:

Pritožujejo se pa nad preobremenjenostjo, nad preveliko tekmovalnostjo, nad pomanjkanjem vrstniške solidarnosti:

„Tako se mi včasih zdi, da je preveč iskanja nekih napak in neznanja, v tem šolstvu. To opažam... Pač preveč poudarka na napakah pa premalo pohval in spodbujanja za naprej“. (mama, SLO)

“če manjkam v šoli, če sem bolna in če pridem v šolo in prosim za zvezke, mi jih nihče ne posodi, to ni samo moj problem, vsi samo tekmujejo...“ (učenka, SLO)

Predvsem starši so izrazili tudi zelo pozitivne odnose do šole:

„Ja s to šolo smo res kakor ena družina...Je sproščena, ker ve, da ji bodo pomagali. In ko to traja toliko let, se tega navadiš, kot da si v eni hiši. Se tukaj otroci počutijo varni. To hočem povedat“. (mama, SLO).

Podpora staršev pri šolskem delu:

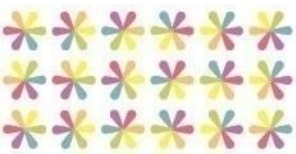
Starši v Sloveniji so najbolj vpleteni v šolsko delo otrok v EU:

„Najprej bi se obrnil na starše, če bi bil v težavah ... Lahko se zanesem nanje2 (učenec, SLO).

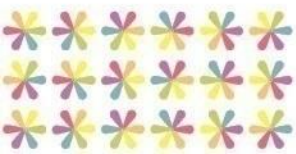
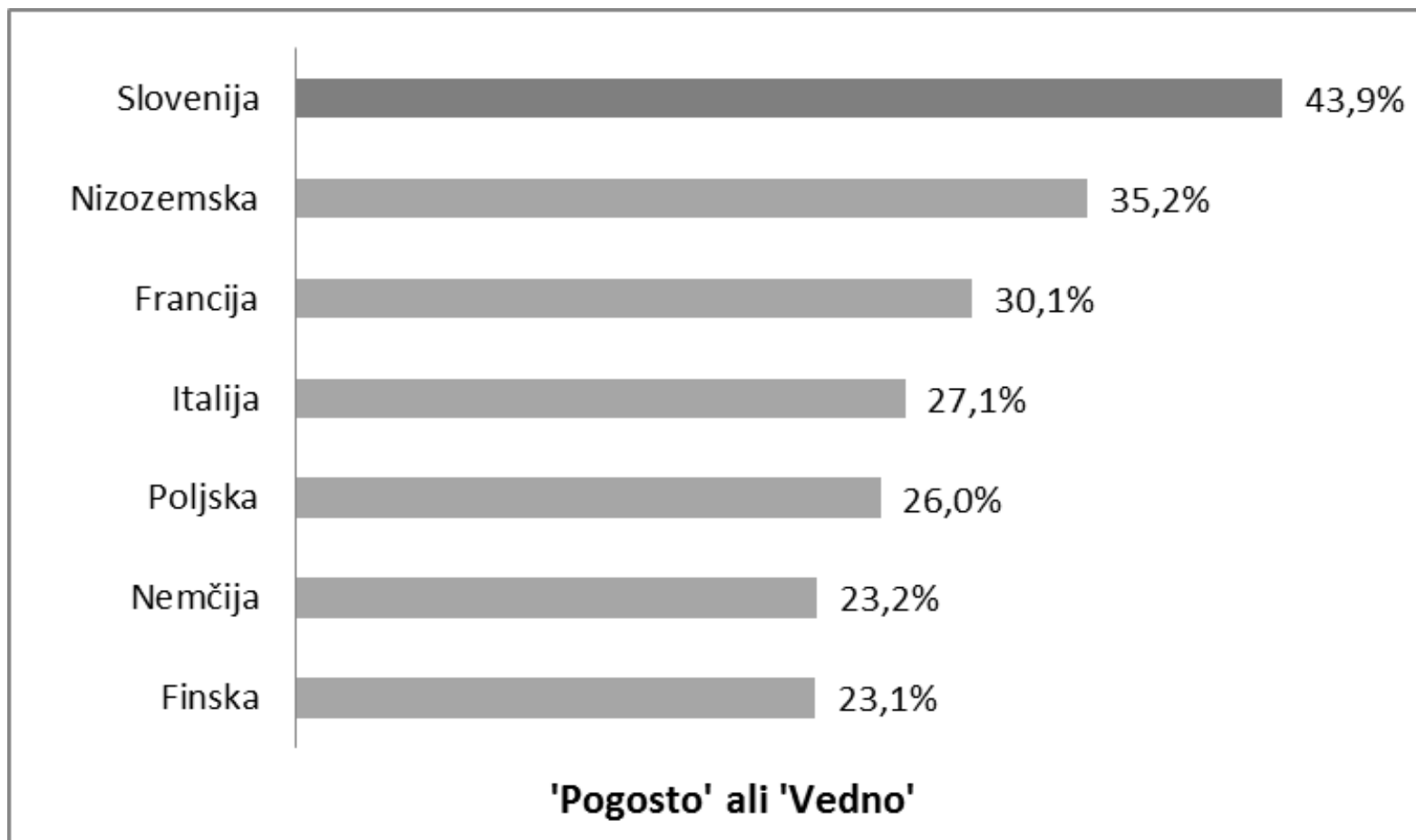
„Mami je zmeraj tam pa pomaga, tudi če ji kaj ni všeč, nanjo se res zmeraj zanesem. (Učenec, SLO).

V ostalih evropskih državah so se učitelji praviloma pritoževali nad nesodelovanjem staršev. V Sloveniji pa so se pogosto pritoževali tudi nad vmešavanjem staršev v delo učiteljev.

« starši se radi v strokovno delo vtikajo...Ampak vseeno mislijo, da kar vedo več in kar nekako skušajo vplivati na naše strokovno delo... Poskušajo vplivati na recimo potek pouka, na zaključevanje ocen, na samo spraševanje, ali pa na samo delo, na vse.» (učiteljica, SLO).

Kolikokrat te je mama v zadnjih 12 mesecih podpirala pri tvojih aktivnostih v šoli

Nadaljevalni program šole za ravnatelje

Sociološki vidiki v izobraževanju – povezovanje in sodelovanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

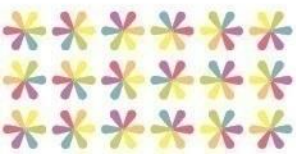
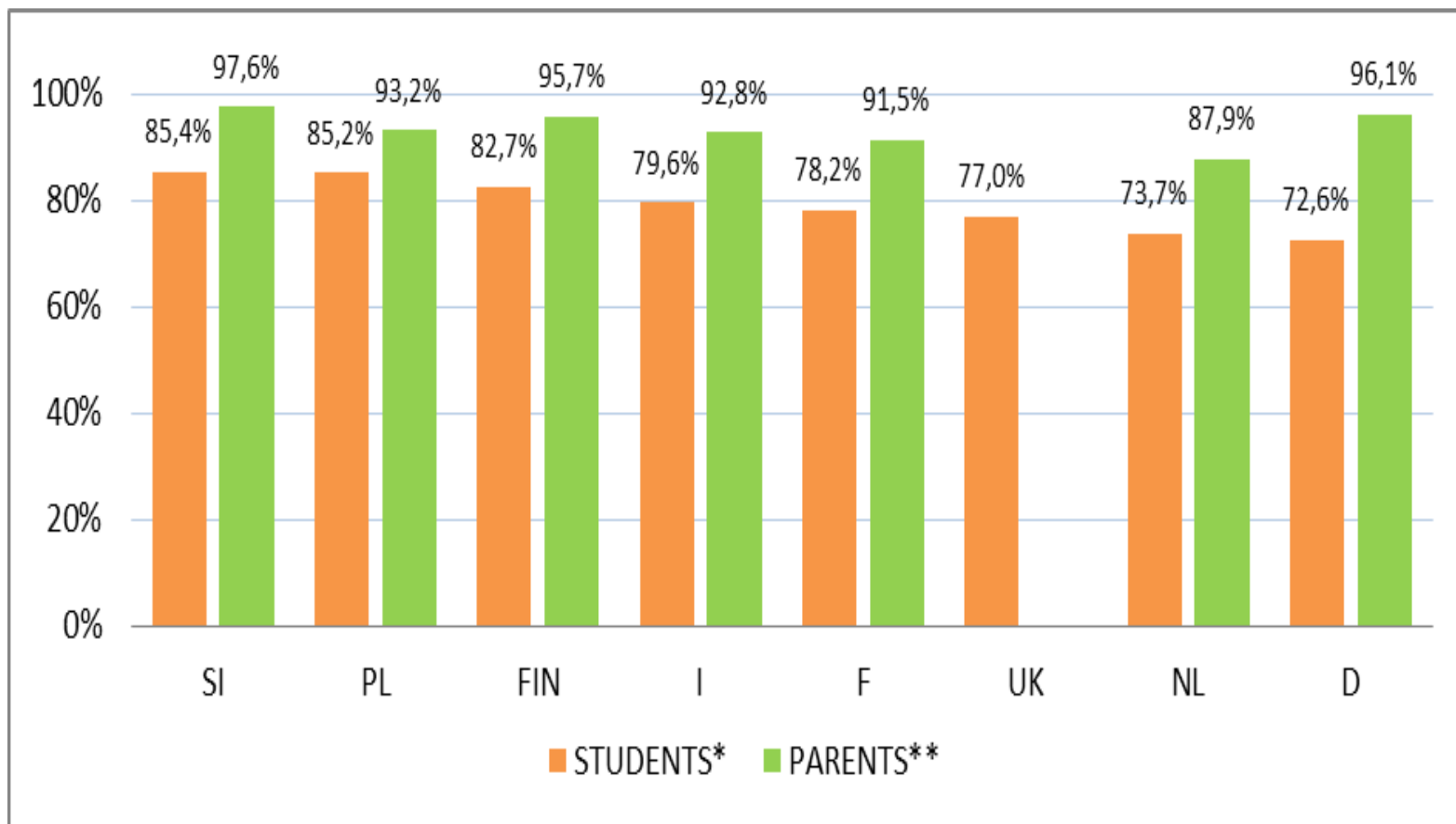

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

Delež otrok, ki po mnenju otrok in staršev najpogosteje iščejo nasvet pri materah, če imajo problem v šoli

Nadaljevalni program šole za ravnatelje

Sociološki vidiki v izobraževanju – povezovanje in sodelovanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

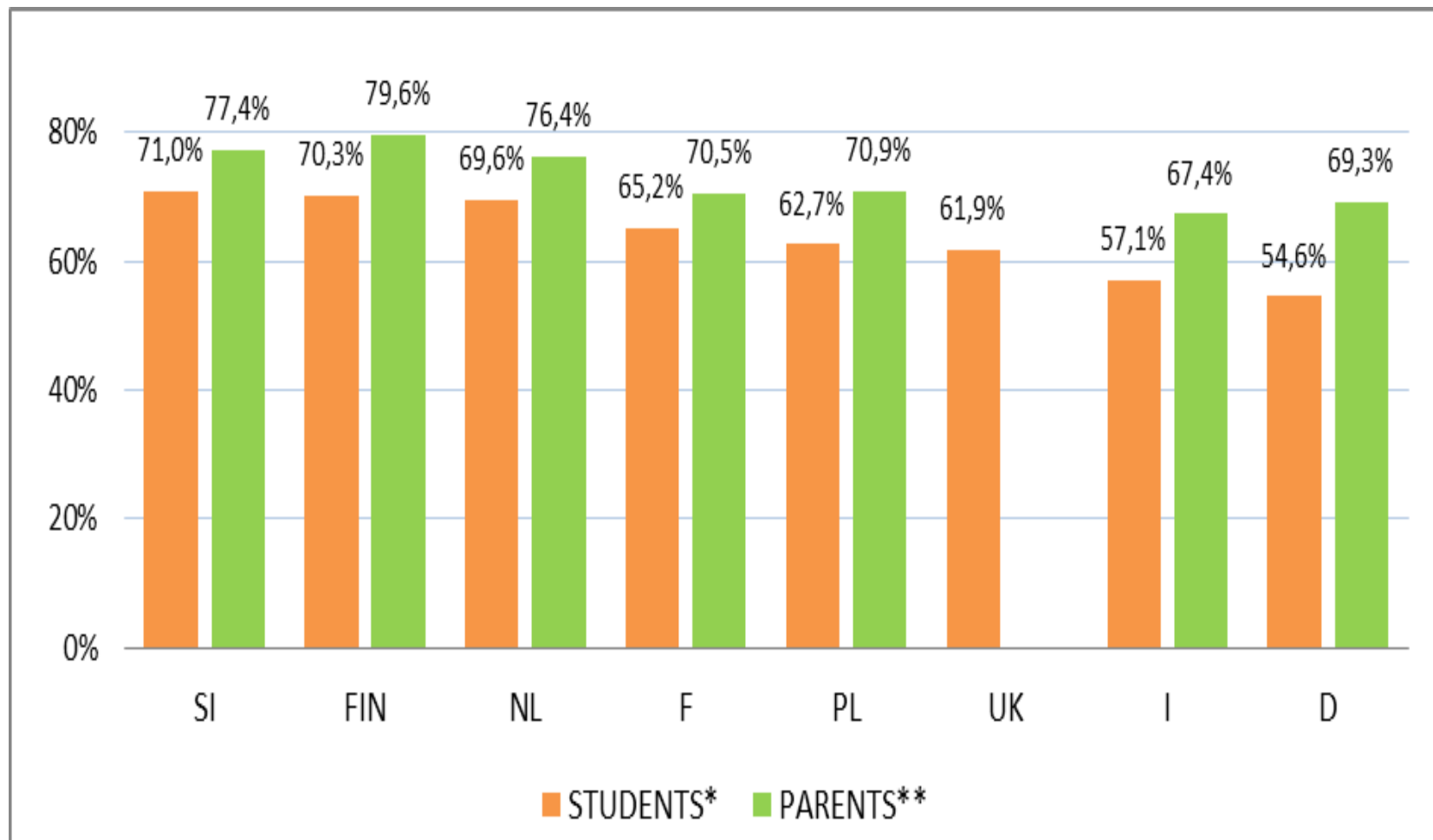

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

Delež otrok, ki po mnenju otrok in staršev najpogosteje iščejo nasvet pri očetih, če imajo problem v šoli

Nadaljevalni program šole za ravnatelje

Sociološki vidiki v izobraževanju – povezovanje in sodelovanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

Starši v Sloveniji najbolj vpleteni v šolsko delo v primerjavi z evropskim kontekstom

Starši razvili pomemben podporni in zaščitni sistem:

Ona nima drugih obveznosti, ko pride domov. Ona se ima samo za učiti...To je vse... (oče, SLO)

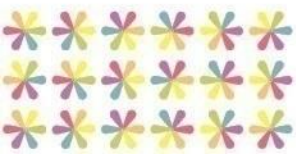
Starši so omenjali velike želje po uspešnosti otrok, pa tudi zadrege:

„Saj se nazaj držim, čeprav se mi zdi, ali sem podzavestno dajala take signale, ampak sta oba zelo tekmovalna, hočeta imeti same petice...” (mama, SLO).

Narašča tudi število intervencij staršev, če njihovi otroci v šolah ne dosegajo zaželenih rezultatov

Posledično narašča tudi število konfliktov med starši in učitelji, učitelji v Sloveniji se najbolj pritožujejo zaradi pritiskov staršev nanje:

/.../«ker starši si želijo eno, sposobnosti pa so drugo. Potem se iščejo napake, kaj mi slabo delamo... Mislim, da nam je zelo težko, ker se vtikajo v učni proces tudi tam, kjer bi mi morali res morali imeti avtonomijo». (učiteljica, 9 razreda os.šole, LJ).

Nadaljevalni program šole za ravnatelje

Sociološki vidiki v izobraževanju – povezovanje in sodelovanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Naložbo sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada

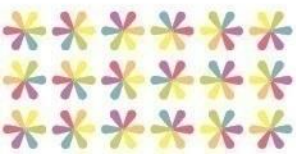
Zaščitniški starši so spremenili stile starševanja

Premik od modela vzgojne k modelu podporne družine kot odgovor na spremenjena družbena razmerja

- Obrat v zasebnost; družina kot laični terapevtski center
- Starši postajajo zagovorniki otrok v javni sferi in institucijah
- To pomeni nov dejavnik v socialni diferenciaciji otrok (znotraj-razredna diferenciacija)
- Fenomen prezaščitniškega oz. paranoidnega starševstva označuje predvsem manko zaupanja staršev v same sebe in v institucije (Frank Furedi)

Posledice:

- Otrok, ki je preveč zaščiten, se ne bo naučil, kako naj ščiti sebe.

Kaj pa učitelji, svetovalni delavci, eksperti...?

Učitelji (predvsem v SLO) imajo občutek, da izgubljajo avtonomijo:

“Učitelj nima prostih rok, nič ne more narediti. Starši in otroci se neprestano sklicujejo na svoje pravice:”. (učiteljica, SLO)

Ugotavljajo, da tudi izobraževanje učiteljev ni funkcionalno za spremenjene razmere in zahteve izobraževalnega poteka:

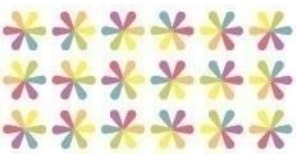
»Trenutno se tu ukvarjamo bolj s socialnim delom kot z normalnim poukom, tako je pač... vendar nismo dovolj kvalificirani za to (učitelj, Nemčija).«

»/.../ tehnike poučevanja. Še bolj pa, kar je zanimivo, manko znanj za obvladovanje teh zahtevnih socialnih relacij, med starši, šolo in učenci... Skratka, tista znanja, ki v tem tradicionalnem izobraževanju učiteljev niso v ospredju «.(ekspert, SLO)

Med učitelji zaznali dva pogleda glede poteka izobraževanja v šolah:

Optimističen- poudarja vlogo šole kot korektorja socialnih razlik

Pesimističen- poudarja težave pri vedno bolj raznoliki populaciji učencev

Odločanje v prehodih: starši kot varuhi izobraževalnih prehodov (way-keepers)

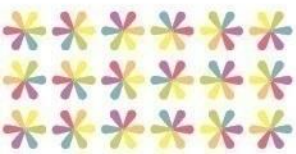
Starši imajo znaten vpliv na odločitve otrok: dve nasprotni težnji pri starših:

- otroci naj odločajo sami
- otroci so premladi za odločanje

Otroci se v zaupnem okolju družin počutijo nedorasli, zato le malo otrok ravna proti volji staršev:

»Ja, mami je rekla: »Vpiši se kamor hočeš, samo ne priporočam ti pa v triletno.«, tako mi je rekla« (učenka, SLO)

»Jaz si ful želim biti fotografinja, samo starši se ne strinjajo. Pač, da ta šola ni dobra, pa plača in poklic... En dan smo se o tem pogovorili...Potem pa sem razmišljala in sem se odločila, da imajo starši prav«.(učenka, SLO).

Učitelji in eksperti kot vratarji prehodov (gate-keepers)

Učitelji, svetovalci opozarjajo na precenjevanje otrok in napačne izbire s strani staršev:

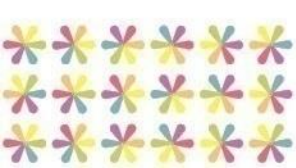
“To se vidi tudi pri vpisu na srednje šole, ko precenijo sebe in starši jih tudi podprejo. Povemo jim, da bodo razočarani. (ravnatelj, SLO).

Poročajo, da svetujejo, pa so pogosto preslišani:

„V šoli svetujemo, ampak po mojih izkušnjah z letošnjimi devetošolci, vam povem, da ne vem, če pri dveh primerih so mogoče starši upoštevali...« (učiteljica, SLO).

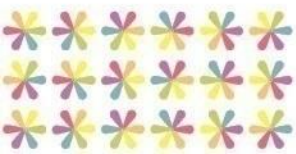
Učitelji omenjajo, da »delajo učence in starše za bolj realistične« glede izobraževalne izbire:

»Ampak, če so zakoni tako napisani, da brez soglasja staršev, ne moreš nič narediti. Niti prehoda, iz ravni v raven zahtevnosti, niti tega ne morem narediti kot učitelj, da ga lahko usmerim, da bi se učenec bolje počutil, /.../ jaz samo lahko svetujem, starši imajo zadnjo besedo...« (učiteljica, SLO)

Posledice prevlade diskurza individualne odgovornosti in odličnosti v izobraževalnih prehodih

- Povečevanje tekmovalnosti, odsotnost solidarnosti
- Zmanjševanje pomena „mehkih“ sestavin identitetnih kapitalov, kot so čustvena občutljivost, socialne veščine, empatija, kritično razmišljanje, zrela moralna presoja
- Delitve na zmagovalce in poražence izobraževalnih potekov in prehodov in dolgoročne posledice za posameznike in družbo.

Posledice velike vpletenosti staršev v šolsko delo

Bolj podporni starši spodbujajo dobro počutje in samozavest otrok.

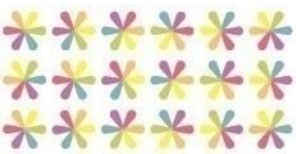
Bolj podporni starši bolje in učinkoviteje sodelujejo s šolo in pomagajo pri reševanju učnih problemov otrok.

To pa prikrito ali odkrito sankcionira otroke tistih staršev, ki ne znajo ali ne zmorejo ustvariti podporne družinske klime.

Negativno sankcionira tako, da staršem nalaga krivdo za domnevne vzgojne manke njihovih otrok.

Velika vpletenost staršev v šolsko delo in izobraževalne poteke pomeni nov dejavnik socialne diferenciacije otrok.

Družbena neenakost se tako iz klasične medrazredne premika k znotrajrazredni neenakosti. To seveda ne pomeni, da postajajo razredne razlike manj pomembne, temveč da se dodatno krepijo dejavniki, ki znotraj slojev krepijo diferenciacijo mladih.

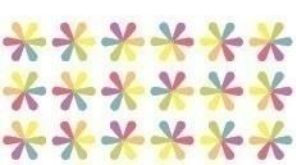
Kdo pa so torej poraženci izobraževalnega poteka

Takole so jih definirali naši ankterianci:

»To so otroci, ki imajo izkušnjo neuspeha, ki je bolj ali manj dolgotrajna, ki so izoblikovali tak „luzerski“ samogovor, ki so se iz strahu pred neuspehom šole lotili tako, da se pravzaprav umikajo, ali pa upirajo“ (socialna delavka, SLO)

»To kar ugotavljamo je, da se pojavljajo že tretja generacija iste družine ... da je vsaka generacija slabša...tako finančno, predvsem socialno so vedno bolj ogroženi« (socialna delavka, SLO)

»Sem opazila take otroke ki imajo bolj slabo samopodobo in ki so na meji anoreksije in ki imajo blazno negativno podporo staršev« (svetovalka, SLO).

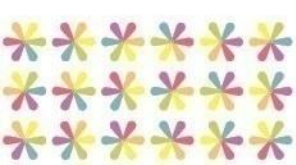
Kaj pa tisti „na sredi ceste“?

V Sloveniji imamo precej razvito individualno pomoč otrokom tako talentiranim kot deprivilegiranim.

So pa zanimivo nekateri učitelji opozorili še na eno dilemo - na učence »na sredi ceste«. Ti se lahko znajdejo v šolah neopaženi zaradi svojih povprečnih ocen, pa tudi zato, ker se učitelji bolj posvečajo slabšim in zelo nadarjenim učencem.

Tako smo na vprašanje, kdo so deprivilegirani otroci v šoli, dobili tudi spodnji odgovor:

»jaz bi rekla, da tisti „na sredi ceste“. Da so to tisti v razredu, ki niso ne dobri, ne slabi/.../ Ker sedaj je to tako, z brihtnimi se ukvarja. Tisti, ki ima težave takšne ali drugačne in se težje uči, s tistimi se tudi v osnovni šoli zelo veliko ukvarjaš in jih rineš naprej na vse možne načine... tiste sredinske se lepo pri miru pusti, pa potem ne dajo pa tistega iz sebe, kar bi lahko“. (učiteljica, SLO)

Literatura

- ULE, Mirjana. (2015). Vloga staršev v izobraževalnih potekih otrok v Sloveniji. *Sodobna pedagogika*. št. 1, str. 30-45
- ULE, Mirjana, ŽIVODER, Andreja, DU BOIS-REYMOND, Manuela. (2015). Simply the best for my children : patterns of parental involvement in education. *QSE. International journal of qualitative studies in education*. vol. 28, no. 3, str. 329-348.
- ULE, Mirjana. (2015). Nova razmerja med šolo, starši in otroki ter vloga e-nadzora v teh razmerjih. *Vzgoja in izobraževanje : revija za teoretična in praktična vprašanja vzgojno izobraževalnega dela.*, letn. 46, št. 2/3, str. 9-14.
- ULE, Mirjana, ŽIVODER, Andreja, LUNABBA, Harry, DU BOIS-REYMOND, Manuela. (2016). Teachers and parents as actors in the students' educational transitions. V: WALTHER, Andreas (ur.), et al. *Governance of educational trajectories in Europe : pathways, policy and practice*. London; New York: Bloomsbury Academic, Str. 247-264.
- ULE, Mirjana. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana; Založba FDV

